

Ομιλία του Βασίλη Καρδάση, Καθηγητή του Πανεπιστημίου Κρήτης

Εκφωνήθηκε στον Καθεδρικό Ναό της Μαρτυρικής πόλης των Καλαβρύτων στις 13-12-2019.

Μνήμη και Ιστορία

Σε μια τελική αναφορά πεπραγμένων που υποβλήθηκε στις 19 Ιανουαρίου 1944 στο Στρατηγείο της 117 Μεραρχίας Κυνηγών η επιχείρηση «Καλάβρυτα» θεωρήθηκε ως απόλυτη επιτυχία της Βέρμαχτ. Αναφέρεται συγκεκριμένα:

«Ως πράξη αντιποίνων για τη δολοφονία των 75 αιχμαλώτων του Λόχου Shober διατάχθηκε ο τυφεκισμός του ανδρικού πληθυσμού και η πυρπόληση όλων των οικισμών στην περιοχή της επιχειρήσεως.

Αντίποινα:

ΡΟΓΟΙ, ΚΕΡΠΙΝΗ, ΣΙΔ. ΣΤΑΘΜΟΣ ΚΕΡΠΙΝΗΣ, ΑΝΩ ΖΑΧΛΩΡΟΥ, ΚΑΤΩ ΖΑΧΛΩΡΟΥ, ΣΟΥΒΑΡΔΟ, ΒΡΑΧΝΙ, ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ, ΜΟΝΗ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΠΗΛΑΙΟΥ, ΜΟΝΗ ΛΑΥΡΑΣ, ΑΓ. ΚΥΡΙΑΚΗ, ΑΥΛΕΣ, ΒΙΣΟΚΑ, ΦΤΕΡΗ, ΚΛΑΠΑΤΣΟΥΝΑ, ΠΥΡΓΑΚΙ, ΒΑΛΤΣΑ, ΜΕΛΙΣΣΙΑ, ΜΟΝΗ ΟΜΠΛΟΥ, ΛΑΠΑΝΑΓΟΙ, ΜΑΖΙ, ΜΑΖΕΪΚΑ, ΠΑΓΚΡΑΤΙ, ΜΟΡΟΧΟΒΑ, ΔΕΡΒΕΝΙ, ΒΑΛΤΟΣ, ΠΛΑΝΗΤΕΡΟ, ΚΑΛΥΒΙΑ.

696 ΈΛΛΗΝΕΣ ΤΥΦΕΚΙΣΘΗΚΑΝ

ΛΑΦΥΡΑ:

259.623.000 ΔΡΧ ΣΕ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑ

12.460.000 ΕΚΤΟΣ ΚΥΚΛΟΦΟΡΙΑΣ

5.740.000 ΧΡΕΟΓΡΑΦΑ

1.930 ΠΡΟΒΑΤΑ, 19 ΒΟΟΕΙΔΗ, 27 ΜΙΚΡΟΙ ΟΡΕΙΝΟΙ ΙΠΠΟΙ, 28 ΟΝΟΙ, 1 ΙΠΠΟΣ».

Εντελώς κυνικά, πώς θα μπορούσε να ήταν διαφορετικά μια έκθεση πεπραγμένων ενός στρατού κατοχής, η αναφορά δίνει τον απόηχο της καταστροφής της ευρύτερης περιοχής των Καλαβρύτων.

Το ολοκαύτωμα των Καλαβρύτων συνιστά ίσως ένα από τα κορυφαία συμπτώματα της απάνθρωπης συμπεριφοράς αλλά και των νοοτροπιών που χαρακτήρισε τον γερμανικό ναζισμό. Επίσης αυτό το μοναδικό, όσο και τραγικό γεγονός, είναι συνδεδεμένο με το μεγαλείο της εθνικής αντίστασης που αναπτύχθηκε σε ολόκληρο τον ελλαδικό χώρο. Μια πόλη και οι κάτοικοί της υπέστησαν σχεδόν καθολική καταστροφή. Δεν ήταν μόνο οι εκτελεσμένοι άντρες, οι άνω των 14 ετών, δεν ήταν

μόνο τα σπίτια των ανθρώπων και τα δημόσια κτήρια, δεν ήταν μόνο οι δηώσεις και η καταλήστευση των περιουσιών, δεν ήταν μόνο η αρπαγή των ζώων, ούτε ακόμη η ιδιοποίηση του ταμείου της τράπεζας. Ήταν και ο Γολγοθάς των ανθρώπων που έμειναν πίσω, παιδιών και γυναικών. Κι αυτό το τελευταίο, το δράμα των ζωντανών, ήταν διαρκές και συνεχές, τόσο που σηματοδοτεί μέχρι σήμερα τον ψυχισμό των κατοίκων.

Η απόδοση συλλογικής ευθύνης στον άμαχο πληθυσμό για πράξεις αντίστασης αντανakλά τη βαρβαρότητα του φασισμού απέναντι στις κατακτημένες κοινωνίες. Τη μικρότητα του στρατού κατοχής απέναντι στο συλλογικό αίσθημα της ελευθερίας ενός λαού. Αναδεικνύει εν τέλει την ήττα της γερμανικής ναζιστικής ιδεολογίας. Εξίσου συνιστά μωρία, η ενοχοποίηση της αντίστασης για την επιβολή αντιποίνων εκ μέρους των Γερμανών. Για προφανείς λόγους. Ο αγώνας για την ελευθερία δεν μπορεί να κρίνεται με τις εκ των υστέρων συνέπειες, που επιβάλλει ο κατακτητής. Γιατί έτσι θα είμαστε σήμερα Τούρκοι ή Γερμανοί!

Αν οι δύο πόλεμοι έχουν χαρακτηριστεί Μεγάλοι ή Παγκόσμιοι, δεν είναι εξαιτίας της εμπλοκής πολλών κρατών και εθνικών στρατών. Και στο παρελθόν είχαμε πολέμους με πολλούς εμπλεκόμενους. Οι δύο πόλεμοι, έμειναν στην ιστορία ως Μεγάλοι, επειδή για πρώτη φορά είχαμε τη θανάτωση εκατομμυρίων αμάχων, τη μαζική καταστροφή εξοπλισμού και εγκαταστάσεων. Αμέριμοι και ανύποπτοι πολίτες που ζούσαν στιγμές της καθημερινότητάς τους υπήρξαν τα θύματα βομβαρδισμών, ενέδρας και ναρκοθετήσεων, ενώ αμέτοχοι πολίτες που δεν είχαν εμπλακεί προηγουμένως σε πολεμική αντιπαράθεση, έγιναν θύματα μαζικών εκτελέσεων. Και ήταν απίστευτη η έκταση των καταστροφών στον υλικό πλούτο. Σιδηροδρομικές γραμμές, οδικά δίκτυα, γέφυρες, εργοστάσια, καλλιέργειες παραδόθηκαν στη φωτιά, με ανυπολόγιστες ζημιές για τον παγκόσμιο υλικό πολιτισμό. Όλα αυτά είχαν ως εκκίνηση την ιμπεριαλιστική βούληση της Γερμανίας να επικρατήσει των αντιπάλων της.

Η ενιαία και ομοσπονδιακή Γερμανία συγκροτείται πάνω στο υπόβαθρο του εθνικισμού, απόρροια της οικονομικής περιχαράκωσης που γέννησε ο προστατευτισμός. Μόνο που ο επιθετικός οικονομικός προστατευτισμός αποτέλεσε το πρόσφορο έδαφος για την ανάδειξη του εθνικισμού σε εθνική ιδεολογία.

Στα τέλη του 19ου αιώνα και στις αρχές του 20ου είναι έκδηλη η αντιπαλότητα που προκαλεί η γερμανική επιθετικότητα στις διεθνείς σχέσεις, με στόχο την κατάκτηση αγορών και τον διπλωματικό έλεγχο περιοχών του κόσμου. Έτσι η έκρηξη του Α' παγκοσμίου πολέμου στα 1914 μόνο τυχαία δεν μπορεί να θεωρηθεί. Ωστόσο η ήττα του Κάιζερ δεν αποτέλεσε παρά πρόσκαιρα, το τέλος της τραγωδίας, καθόσον η ηρεμία του Μεσοπολέμου, αποδείχθηκε επίπλαστη και αυταπάτη. Στα 20 χρόνια που μεσολάβησαν, όλα συνηγορούσαν στην επανάληψη της έντασης και του πολέμου. Στο πρόσωπο του Χίτλερ ο γερμανικός λαός βρίσκει τον καλύτερο εκφραστή, τον ηγέτη που αναζητούσε να θεραπεύσει την πληγωμένη μαζική ψυχολογία, να αντισταθεί στην επιβολή των τεράστιων οικονομικών κυρώσεων που επέβαλε η συνθήκη των Βερσαλλιών, να αντιπαρατεθεί με τους νικητές/Συμμάχους στα επισυμβάντα του Α' πολέμου.

Ο ναζισμός αξιοποιεί ακριβώς την εθνικιστική ιδεολογία που τόσο είχε δεξιωθεί ο γερμανικός λαός επί δεκαετίες. Ο εθνικισμός όμως του Μεσοπολέμου συνεπάγεται

και φυλετικό ρατσισμό, έτσι μόνο μπορούσε να ανορθωθεί το αίσθημα της υπεροχής του γερμανικού έθνους. Οι παρελάσεις των χιλιάδων στρατιωτών με την εξαιρετική ομοιομορφία στις κινήσεις, τα εντυπωσιακά λάβαρα μπρος από την ηγεσία των Ναζί, ο ενθουσιασμός και οι εκδηλώσεις λατρείας όλων, μικρών και μεγάλων, όλα όσα απαθανάτισαν οι κινηματογραφικές λήψεις της Λένι Ρίφενσταλ, δεν ήταν ούτε σφάλμα της ιστορίας, ούτε μαζική παράνοια, ούτε εικόνες μιας κοινωνίας που παρασύρθηκε. Ήταν η αντανάκλαση μιας επικρατούσας εθνικής ιδεολογίας, της ιδεολογίας του ναζισμού. Θα επιμείνω! Η ιστορία δεν μπορεί να αποδώσει την καταστροφή που προξένησε ο ναζισμός σε ένα άτομο, ή σε μια ηγεσία. Η ευθύνη είναι συλλογική και αφορά σε μεγάλη μερίδα της τότε γερμανικής κοινωνίας.

Με αυτές τις διαμορφωμένες συνθήκες, πολιτικές, ιδεολογικές και ψυχολογικές, ήρθαν τα γερμανικά στρατεύματα στην Ελλάδα τον Απρίλη του 1941. Ως κατακτητές μιας περήφανης χώρας που είχε πολεμήσει σθεναρά στο αλβανικό μέτωπο τα φασιστικά στρατεύματα του Μουσολίνι. Αυτό φαίνεται ότι υποτίμησαν οι ηγέτες του Άξονα. Η εθνική αντίσταση του ελληνικού λαού απέναντι στα στρατεύματα κατοχής ήταν και παλλαϊκή και αποτελεσματική. Οι αντιστασιακές εκδηλώσεις είτε με τη μορφή διαδηλώσεων στις μεγάλες πόλεις, είτε με τη μορφή πολεμικών συγκρούσεων στην ύπαιθρο, ανόρθωσαν το φρόνημα της ελευθερίας και το αδούλωτο αίσθημα του λαού. Αφετέρου είχαν ως συνέπεια την καθήλωση σημαντικών στρατιωτικών δυνάμεων του Άξονα στην ελληνική χερσόνησο, όσο και τη δυσχέρεια στη μεταφορά κρίσιμων στρατιωτικών αποστολών στην Αφρική, στα επεισόδια του πολέμου που έλαβαν χώρα εκεί.

Ο γερμανικός στρατός ανέλαβε ευλόγως τον πρωταγωνιστικό ρόλο μετά τη συνθηκολόγηση της Ιταλίας τον Σεπτέμβριο του 1943, όταν ολόκληρη η Πελοπόννησος πέρασε στη γερμανική κατοχή. Και ποια ήταν η εικόνα που είχαν οι κατακτητές; Σε απόρρητη έκθεση της 117 Μεραρχίας στις 29 Νοεμβρίου 1943 αναφέρεται: «Η Πελοπόννησος πρέπει να θεωρείται περιοχή συμμοριών. Δεν γίνεται λόγος για ειρήνευση, ακόμη κι εκεί που υπάρχουν συγκεντρωμένες γερμανικές δυνάμεις. Οι συμμορίες είναι καλά οργανωμένες και διαθέτουν διοικητικά όργανα, συμμοριτικά δικαστήρια, σημεία στρατολογίας κλπ. Ο εξοπλισμός τους είναι σχετικά καλός, υποφέρουν όμως στον ιματισμό (παπούτσια και χειμερινή ένδυση). Το πρόβλημα εντοπίζεται στις περιοχές της Πάτρας και της Σπάρτης. Επιτυχίες δύνανται να υπάρξουν μόνο με την πρακτική συλλήψεων ομήρων σε μεγάλη έκταση και με την επέκταση των εθελοντικών ομάδων ατάκτων εθνικοφρόνων που έχουν ήδη συσταθεί».

Τα λέει όλα η γερμανική αναφορά. Ο ΕΛΑΣ στην Πελοπόννησο είχε δημιουργήσει τεράστια προβλήματα στα κατοχικά στρατεύματα, είχε κυριαρχήσει στον ορεινό όγκο, είχε εγκαθιδρύσει θεσμούς αυτοδιοίκησης, λαϊκής δικαιοσύνης και παιδείας, αποτελούσε ένα είδος κράτους εν κράτει. Παράλληλα είχε δημιουργήσει ικανό δίκτυο πληροφοριών, μέσω των οποίων παρακολουθούσε τις μετακινήσεις των γερμανικών στρατευμάτων. Πομποί του δικτύου ήταν οι αγροτοκτηνοτρόφοι των χωριών και οι κάτοικοι των πόλεων, οι οποίοι συμμετείχαν με αυτόν τον τρόπο στο πλέγμα των δυνάμεων της αντίστασης. Έτσι οι αντάρτες μπορούσαν να αποφεύγουν τη σύγκρουση, εκεί που οι δυνάμεις του εχθρού ήταν σημαντικά υπέρτερες, ή να την επιδιώκουν αιφνιδιάζοντάς τες, όταν ήταν σε θέση να το κάνουν. Το γερμανικό επιτελείο είχε σταθμίσει τις δυσκολίες κίνησης του στρατού κατοχής στον ορεινό όγκο. Η μετακίνηση με φορτηγά και άλλα οχήματα ήταν πρακτικά αδύνατη στις

δύσβατες περιοχές της Πελοποννήσου. Και οι στρατιώτες ήταν άμαθοι να μετακινούνται με τα πόδια σε απόκρημνες και δασώδεις περιοχές, ή ακόμη και να χρησιμοποιούν εκτατικά τα υποζύγια.

Για την αντιπαράθεση με τον ΕΛΑΣ οι Γερμανοί είχαν επιλέξει δύο τακτικές συνδυαστικά. Αφενός τη δημιουργία μιας δεξαμενής ενημέρωσης με πληροφοριοδότες, που πρόδιδαν τις κινήσεις των ανταρτικών σωμάτων, αλλά και μαρτυρούσαν τη συμμετοχή Ελλήνων στην αντίσταση. Ιδιαίτερα πολίτες που είχαν υπηρετήσει πολιτικά και ιδεολογικά τη μεταξική δικτατορία, ήταν πρόσφοροι να παίξουν τέτοιο ρόλο. Μια ματιά στις απόρρητες γερμανικές εκθέσεις που έχουν δημοσιευτεί, το επαληθεύει. Η δεύτερη τακτική τους ήταν η ενίσχυση των εθνοπροδοτικών σωμάτων που συγκροτήθηκαν απέναντι στην επιρροή του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ και επιδείκνυαν σαφή πρόθεση να συνεργαστούν σε κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις με τα γερμανικά στρατεύματα εναντίον των ανταρτικών δυνάμεων. Τα Τάγματα Ασφαλείας, είναι δείγματα αυτής της συνεργασίας. Το γερμανικό επιτελείο μάλιστα, θεωρούσε ότι απέναντι στους αντάρτες έπρεπε τα εθνοπροδοτικά σώματα να τίθενται στην πρώτη γραμμή, αφού γνώριζαν καλύτερα τον πόλεμο στον ορεινό χώρο.

Ο στρατιωτικός διοικητής von Le Suire αναφέρει σε έκθεσή του ότι «τα Καλάβρυτα, Μαζέικα, Μοίρα και Κούμαρης είναι τα κέντρα των συμμοριών», και τούτο από μόνο του, υπογραμμίζει τα όσα ακολούθησαν στα Καλάβρυτα και τα άλλα χωριά της επαρχίας λίγο αργότερα. Πράγματι μπορεί να ισχυριστεί κάποιος με ασφάλεια, ότι στην ευρύτερη περιοχή των Καλαβρύτων είχε αναπτυχθεί σημαντική αντιστασιακή δράση από τον ΕΛΑΣ, που είχε επικεφαλής τον Δημήτριο Μίχο, έναν απόστρατο της αεροπορίας από τους Λαπαναγούς. Από τα έγγραφα των γερμανικών υπηρεσιών προκύπτει, ότι τα Καλάβρυτα και η γειτονική τους ορεινή έκταση συγκροτούσαν έναν οιονεί ελεύθερο κόσμο, αφού είχε σχεδόν εκμηδενιστεί η παρουσία του στρατού κατοχής. Είναι χαρακτηριστικό ότι στις οικογένειες των προυχόντων της πόλης ανήκαν μέλη ανταρτικών σωμάτων, ή είχαν στρατολογηθεί από τους αντάρτες σε διάφορες δράσεις.

Η αποστολή του Λοχαγού Shober και της δύναμης που ηγήθηκε τον Οκτώβριο του 1943 προς την περιοχή Καλαβρύτων, αποσκοπούσε συνεπώς στην ανίχνευση και τη χαρτογράφηση του ορεινού όγκου, προκειμένου να καταστεί δυνατή μια ευρύτερη επιχείριση γερμανικών στρατευμάτων εναντίον των ανταρτών. Τα γεγονότα ως επί το πολύ είναι γνωστά σήμερα. Ο γερμανικός λόχος, αποτελούμενος από 100 άνδρες, έδωσε μάχη με τον ΕΛΑΣ στην Κερπινή τη νύχτα προς την 17η Οκτωβρίου του 1943, όπου και ηττήθηκε. Ο ίδιος ο λοχαγός και 81 στρατιώτες βρέθηκαν στα χέρια των ανταρτών, όπως και πολύτιμος οπλισμός και αρκετά μουλάρια. Το πόσο σημαντική ήταν η νίκη το φανερώνει ο αρχηγός του ΕΛΑΣ Πελοποννήσου, ο Δημήτρης Μίχος, που θεωρούσε ότι ήταν η μεγαλύτερη επιτυχία του ΕΛΑΣ απέναντι στον κατοχικό στρατό στην Πελοπόννησο.

Οι αιχμάλωτοι προσωρινά μεταφέρθηκαν στα Καλάβρυτα. Απ' εδώ αρχίζει να εκτυλίσσεται μια σύνθετη και με ποικίλες πτυχές υπόθεση, που θα οδηγήσει στη δραματική αυλαία της καταστροφής. Οι πληροφορίες από ελληνικές αλλά και γερμανικές πηγές συνάδουν ότι μέρος του πληθυσμού χάρηκε έκδηλα την επιτυχία του ΕΛΑΣ, ως μια νίκη των δυνάμεων της αντίστασης επί του στρατού κατοχής.

Παράλληλα ξεκινούν διαπραγματεύσεις ανάμεσα στα δύο μέρη με διαμεσολαβητές από το Αίγιο και κατόπιν εντολής των Γερμανών, ώστε να επιστραφούν οι αιχμάλωτοι. Οι διαπραγματεύσεις απέβησαν άκαρπες. Η μέχρι σήμερα περιορισμένη, ως προς αυτό, ιστορική έρευνα έχει αποδώσει με διαφορετικούς τρόπους την αποτυχία τους. Ωστόσο με άπειρο σεβασμό στη μνήμη των ανθρώπων οφείλουμε να προσεγγίσουμε ένα πεδίο που δύσκολα περιλαμβάνεται στα ζητούμενα της ιστορικής έρευνας: τον ψυχολογικό παράγοντα των ανταρτών, των διαπραγματευτών, ακόμη και των Γερμανών. Ο πόθος και ο αγώνας για την ελευθερία των ανταρτών, η αγωνία της επιβίωσης των διαπραγματευτών και η οίηση του κατακτητή, δεν συνέπεσαν στην προκειμένη δύσκολη περίπτωση, και ανάλογα προκάλεσαν την αποτυχία των διαπραγματεύσεων. Εκ των υστέρων μπορούμε να καταδικάζουμε τους πρωταγωνιστές των γεγονότων, αυτό όμως δεν ανήκει στις προνομίες της ιστορίας ως επιστήμης.

Το σκηνικό άλλαξε δραματικά με τη συνδυασμένη επιχείριση γερμανικών στρατευμάτων της Βέρμαχτ που ξεκίνησαν στις 5 του Δεκεμβρίου από την Πάτρα, το Αίγιο και τη Βυτίνα, με τριπλό στόχο, όπως προκύπτει από τη διαταγή που εξέδωσε ο Διοικητής της 117 Μεραρχίας Κυνηγών: να απελευθερώσουν τους αιχμαλώτους, να εκκαθαρίσουν την περιοχή από τα ανταρτικά σώματα του ΕΛΑΣ και να τιμωρήσουν τα χωριά και τα Καλάβρυτα, εφόσον είχαν στηρίξει και υπέθαλπαν την ανταρτική δραστηριότητα. Τα πράγματα πήραν οξύτερη πλοκή όταν οι Γερμανοί επιτελείς πληροφορήθηκαν στις 8 Δεκεμβρίου, ότι οι αιχμάλωτοι είχαν εκτελεστεί σε μια χαράδρα νοτίως του Χελμού, κοντά στο χωριό Μάζι. Απ' όπου πέρασε ο στρατός κατοχής αξιοποιώντας πληροφορίες που λάμβανε από ντόπιους πληροφοριοδότες, έκαιγε σπίτια και εκτελούσε κατοίκους. Λίγοι γλύτωσαν τον αφανισμό εγκαταλείποντας τα σπίτια τους στο άκουσμα ότι πλησιάζουν γερμανικά στρατεύματα.

Τελικός στόχος ήταν βέβαια τα Καλάβρυτα, η αδούλωτη πόλη. Στα Καλάβρυτα έφτασαν οι Γερμανοί στις 9 του Δεκεμβρίου. Εκβίασαν πληροφορίες για σπίτια που ανήκαν σε μέλη ανταρτικών σωμάτων και τα έκαψαν, κατευνάζοντας ωστόσο τους κατοίκους ότι δεν διέτρεχαν κίνδυνο. Ήταν προφανώς εξαπάτηση. Προκύπτει ευθέως από τα αρχεία των στρατιωτικών υπηρεσιών, όπου σε έγγραφο με ημερομηνία 10 Δεκεμβρίου αναφέρεται ξεκάθαρα «ως αντίποινα για τους εκτελεσθέντες αιχμαλώτους διατάχθηκε η πυρπόληση των γειτονικών χωριών και ο τυφεκισμός του ανδρικού πληθυσμού». Ο Μέραρχος von Le Suire σε δικό του έγγραφο ομολογεί «ως αντίποινα για τα δολοφονηθέντα μέλη των 1/749 και 5/749 πρέπει να ισοπεδωθούν οι περιοχές Μαζέικα και Καλάβρυτα». Σε έκθεση που αναφέρεται ειδικά στα Καλάβρυτα καταγράφεται «στα Καλάβρυτα ο πληθυσμός επέδειξε αμέσως απειλητική διάθεση στους αιχμαλώτους και διοργάνωσε χαρμόσυνες εορτές». Ευλόγως είναι αδιανόητο να πιστέψει κανείς ότι η πλειονότητα του πληθυσμού συμμετείχε με τον τρόπο που διατυπώνει η έκθεση. Προφανώς λοιπόν έδρασε ένα τοπικό δίκτυο πληροφοριοδοτών σ' αυτή την περίπτωση, που σκοπίμως μεγέθυνε την ακρίβεια των πληροφοριών.

Στις 13 Δεκεμβρίου τα χαράματα όταν χτύπησαν οι καμπάνες ειδοποιήθηκε ο πληθυσμός να μεταβεί στο Δημοτικό Σχολείο, κρατώντας από μια κουβέρτα και φαγώσιμα μιας μέρας. Από μεταγενέστερες μαρτυρίες προκύπτει η έκδηλη ανησυχία των κατοίκων για την τύχη τους. Τι θα ήταν; Αποστολή σε στρατόπεδα της Γερμανίας ή θανάτωση; Στο σχολείο γίνεται ο διαχωρισμός, αυτών που θα ζήσουν από αυτούς

που θα αφανιστούν. Οι γυναίκες και τα μικρά παιδιά στη μια πτέρυγα, οι άντρες στην άλλη, για να οδηγηθούν στη λάκα του Καπή, όπου κορυφώθηκε το δράμα των Καλαβρύτων. Στις 2.30 το μεσημέρι εκατοντάδες άντρες, και νεαρά αγόρια, θανατώθηκαν άγρια από τις βολές του γερμανικού στρατού. Και φωτιά παντού. Κάηκαν όλα σχεδόν τα οικήματα της πόλης.

Οι γυναίκες που θα τρέξουν αλλόφρονες στον χώρο της θυσίας θα βρεθούν μπρος σ' ένα σκηνικό από την κόλαση. Μες στο αίμα κατακρεουργημένοι άντρες και παλικάρια, σύζυγοι, αδέρφια, πατεράδες και παιδιά. Διαμελισμένα κορμιά από τη χαριστική βολή, ποιον αγαπημένο ν' αναγνωρίσεις; Μια εικόνα που ορίζεται από την αγριότητα του φασισμού, που καταπατά κάθε ίχνος λογικής, που θα σημαδέψει τη ζωή τους για πάντα. Ο φόνος του πολιτισμού των ανθρώπων, ένα μαζικό έγκλημα σε βάρος αθώων. Οι γυναίκες ασύνειδα και παρανοϊκά, επιδεικνύουν ένα τεράστιο εσωτερικό σθένος, μια αξεπέραστη αυτογνωσία εγκαρτέρησης.

«Πέρασαν από χτες το πρωί 36 ολόκληρες ώρες. Μου φαίνεται πως έχουν περάσει αιώνες, θα βρεθεί άραγε κανένα χέρι να μας σηκώσει; Θα μπορέσουμε ποτέ να σταθούμε γερά στα πόδια μας; Ξετυλίχτηκε μπροστά μας η μεγαλύτερη τραγωδία, που θα μπορούσε να φανταστεί άνθρωπος. Πόσα δεν έγιναν αυτές τις δυο μέρες ... Αλαφιασμένες από τη φωτιά, που μας έβαλαν να μας κάψουν, σώσαμε με υπεράνθρωπες προσπάθειες τους ανήμπορους, τα μικρά παιδιά, τα βλαστάρια, από τις φλόγες. Από βέβαιο θάνατο. Κουβαλήσαμε και θάψαμε όλο τον αντρικό πληθυσμό που είχαν τα Καλάβρυτα. Μα πώς είναι δυνατό να πιστέψει άνθρωπος πως έγιναν όλα αυτά;»

Κι όμως έγιναν. Πού στηρίχτηκε η δικαιοσύνη προσέγγιση των γερμανικών αντιποίνων; Στην πεποίθηση του κατακτητή ότι με τη συνθηκολόγηση που ακολούθησε τη γερμανική εισβολή, όφειλε να γίνει σεβαστή η τήρηση της έννομης τάξης, όπως την επέβαλε η γερμανική Διοίκηση που εγκαθιδρύθηκε στην κατεχόμενη πλέον Ελλάδα. Συνεπώς δεν ήταν αποδεκτή οποιαδήποτε οργανωμένη αντίσταση. Μόνο που αυτή η εκδοχή παρακάμπτει το ουσιωδέστερο, την ανθρώπινη φύση και ηθική, που υπαγορεύουν στο άτομο να αναζητεί και διεκδικεί την ελευθερία του. Αυτό ήταν το «έγκλημα» που διέπραξαν οι δυνάμεις της αντίστασης.

Είναι φανερό ότι το Τρίτο Ράιχ παραβίασε τις περισσότερες από τις διατάξεις του Διεθνούς Δικαίου στην περίπτωση του καλαβρυτινού ολοκαυτώματος. Η σφαγή του άμαχου πληθυσμού, οι εμπρησμοί των σπιτιών, οι λεηλασίες της περιουσίας των πολιτών, όλα όσα διεπράχθησαν ως αντίποινα για τις ενέργειες των ανταρτών, συνιστούν κατάφωρη παραβίαση του Διεθνούς Δικαίου.

Για τούτο και η τραγωδία των Καλαβρύτων θα αντανακλά πάντα το στυγνό πρόσωπο του πολέμου, ειδικά του αδιάλειπτου μίσους που αναπτύσσεται από τον φασισμό προς τον άνθρωπο και τη ζωή. Θα αποτελεί ωστόσο και ένα μοναδικό παράδειγμα γυναικείας χειραφέτησης, αυτής που επέτρεψε στις γυναίκες των Καλαβρύτων να επιδείξουν αλληλεγγύη αναμεταξύ τους για να θάψουν τους δικούς τους με θαυμαστή αξιοπρέπεια, να στηρίξουν τη βασανισμένη ζωή τους, να αναμετρηθούν με τη μοίρα τους κοιτάζοντας προς το μέλλον, να αποκαταστήσουν τον κοινωνικό ιστό της πόλης, να επανοικοδομήσουν τα Καλάβρυτα.

